

En forskare i räddningsjacka

Om forskarrollens platsbundenhet

LINDA ELIASSON, doktorand i sociologi vid Mittuniversitetet. Hennes avhandlingsarbete handlar om frivilliga hjälpare på olycksplatsen och deras möten med blåljusrepresentanter så som poliser, ambulanssjukvårdare och brandmän. För närvarande bedriver hon sina fältstudier genom att följa en grupp brandmän ut på olycksplatsen, denna text bygger på reflektioner från den inledande fasen av detta fältarbete. Avhandlingsarbetet är en del av ett större forskningsprojekt: "Samverkan under räddningsinsatser: ett komplext möte mellan olika aktörer", som är finansierat av Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB).

Det står sex personer runt den skadade mannen för att följa samtalet mellan honom och ambulanssjukvårdaren. Ganska tidigt säger en av de yngre kvinnorna till sitt manliga sällskap: "Kan vi inte åka nu, de är ju här och har läget under kontroll nu". Hon vill inte vara i vägen, vill inte verka nyfiken. Jag känner samma sak som henne, min räddningsjacka är min livlina och en av anledningarna till att jag inte får samma känsla som henne av att vilja bege mig därifrån. För att inte verka nyfiken. Min räddningsjacka legitimerar min närvaro på olycksplatsen.

för att studera hur människor agerar, interagerar och kommunicerar på och runt om en olycksplats så har jag säkrat mitt tillträde till olycksplatsen genom att följa en grupp med brandmän. Med olycksplatsen som forskningsfält så är det framför allt mötet mellan allmänheten och blåljusrepresentanter som brandmän, poliser och ambulanssjukvårdare som jag studerar. Eftersom olyckor så som trafikolyckor och bränder många gånger inträffar på offentliga platser är det ofta många människor som cirkulerar på och omkring olycksplatsen. Dessa människor brukar beskrivas som "allmänheten", men är egentligen en betydligt mer komplex grupp att definiera. Där finns drabbade, där finns nyfikna åskådare och där finns hjälpare, bara för att nämna några få. I min forskning är det framför allt mötet mellan hjälpare och blåljusrepresentanter som fokuseras. Det är ett möte som äger rum på olycksplatsen och som därför bör studeras på olycksplatsen.

Att följa brandmännen har på ett oväntat sätt erbjudit så mycket mer än en transport ut till olycksplatsen. I brandstationens fikarum får jag ta del av brandmännens upplevelser av och attityder gentemot "allmänheten". Jag deltar i uttryckningen från det att larmet går på brandsta-

tionen till dess att vi är på olycksplatsen, vilket innebär en viss grad av förberedelse för vad som komma skall, en vag aning om vad som skall studeras. I brandbilen, på vägen tillbaka till stationen efter avslutad räddningsinsats, så får jag möjlighet att ventilera det jag har sett på olycksplatsen med den brandman som jag åker med. Fältstudien kretsar således kring tre centrala platser: brandstationen, olycksplatsen och brandbilen.

Det är inte bara vad som studeras och hur som skiftar mellan de olika platserna, skiftar gör även den egna forskarrollen och graderna av delaktighet och tillhörighet. De olika platserna innebär olika möjligheter för mig som forskare att vara en av brandmännen. Syftet med den här texten är därför att beskriva en forskares identitet och tillhörighet i den inledande fasen av ett fältarbete, samt hur forskarrollen varierar mellan fältstudiens olika platser.

EN OVANLIG BRANDMAN

De relationer som skapas i fältarbetet speglas och formas i stor utsträckning av forskarens karaktärsdrag, inte minst med avseende på kön, ålder och etnicitet (Hammersley & Atkinson 2007, Davies 1999). Med utgångspunkt i kön och ålder så kan jag konstatera att jag är en ganska ovanlig brandman. Det vimlar inte precis av kortväxta unga kvinnor inom räddningstjänsten och att jag är ensam kvinna i arbetslaget påverkar givetvis relationerna som skapas till brandmännen. Det är varken svårt eller ovanligt att känna sig liten i det sociala sammanhang som råder på brandstationen. Dels på grund av mina, i sammanhanget, avvikande karaktärsdrag men även på grund av min position som

forskare bland brandmännen, på ett fält som är deras hemmaplan.

En av brandstationens brandmästare, Lennart¹, har varit min kontakt in till brandstationen. Det är därför hans arbetspass och hans arbetslag som jag följer. Arbetslaget är i stort sett det samma vid de olika arbetspassen, även om det ibland kan hända att någon av de ordinarie i styrkan är ledig eller sjukskriven. Att jag följer samma arbetslag bidrar till att det är lättare att bli "en i gänget", att inkluderas i gruppen. Jag slipper presentera mig på nytt och skapa nya sociala kontakter inför varje nytt arbetspass och kan istället koncentrera mig på att utveckla de sociala kontakterna till de brandmän som jag redan "känner", och som redan känner mig.

Min roll som brandman är medföljande snarare än deltagande. Jag är inte deltagande brandman som hjälper till att släcka bränder eller såga upp taket på en krockad bil. Metoden som används kan liknas vid skuggning (Czarniawska 2007), som ett sätt att följa brandmännen i deras arbete. Czarniawska (2007) menar att observationer genom skuggning är att föredra framför deltagande observationer då den förstnämnda tekniken erbjuder ett utanförskap som gör det lättare för forskaren att behålla en viss distans till det som hon studerar.

Gränserna mellan den deltagande och den medföljande eller skuggande rollen är dock långt ifrån klara och distinkta. I mitt fall varierar graderna av deltagande och medföljande mellan fältstudiens olika platser. På brandstationen och i brandbilen finns det större möjligheter för mig att delta i gemenskapen, än vad det gör på olycksplatsen. På olycksplatsen är det viktigt att brandmännen får "sköta sitt" och jag förvandlas plötsligt till en utomstående

observatör som varken kan eller bör delta i brandmännens arbete på platsen.

Huruvida observatörsrollen är medföljande eller deltagande får alltså olika konsekvenser även när det gäller forskarens tillhörighet och inkludering, där den deltagande rollen skapar en större tillhörighet än om en forskare passivt följer sina konversanter (Davies 1999). Det är inte bara forskarens deltagande som i detta fall är bundet till platsen, som en konsekvens blir även tillhörighet och inkludering en platsbunden process.

PÅ BRANDSTATIONEN:

I VÄNTAN PÅ LARM

Brandstationens bottenvåning består av ett stort garage fyllt på bredden och höjden av räddningsfordon och räddningsutrustning. Här står till exempel 101:an och 102:an parkerade, beredda för utryckning. På bottenvåningen, i nära anslutning till garaget, finns även omklädningsrummet där brandmännen har sina personliga klädsåk. Här finns uniformerna, räddningskläder, ordnade på ett sätt så att det bara är att "hoppa i" och "dra på sig", för att underlätta en snabb utryckning. På brandstationens övervåning finns de sociala rummen: fikarummet, TV-rummet och biblioteket. Här finns även logementet, eller brandmännens personliga övernattningsrum, som används när de arbetar dygn.

Brandstationen är en plats där materiella objekt står i centrum. Platsen utgörs mer eller mindre av brandbilar, slangar, livbåtar och olika typer av räddningsutrustning, och en stor del av brandmännens arbete på stationen kretsar kring omvårdnad av dessa objekt. Materialvård är en högt prioriterad arbetsuppgift på schemat,

att tvätta slangar, skura golven, kontrollera utrustningen och fordonen tillhör brandmännens vardagliga arbetsuppgifter. På så vis fyller de väntan på larm med meningsfulla arbetsuppgifter.

För tiden på brandstationen karaktäriseras av just väntan. Väntan på larm och utryckning. "Att vänta" får olika innebörder och konsekvenser beroende på i vilken kulturell kontext väntan äger rum. Den väntan som äger rum på en brandstation har tidigare liknats vid en slags aktiv passivitet (Ehn & Löfgren 2010), en väntan där brandmännen ständigt skall vara redo för utryckning, utan att veta när. För brandmännen så karaktäriseras "väntan" av arbete inne på brandstationen, för mig så är det ett moment som ger mig tid för reflektion över vad jag har upplevt på olycksplatsen, samt närhet och vardagliga samtal tillsammans med de andra brandmännen. I väntan finns även utrymme för sociala aktiviteter och det är framför allt på brandstationen som min tillhörighet till arbetslaget skapas. Det är här som vi fikar och äter lunch tillsammans, tittar på TV eller tränar i gymmet.

"Att vänta" karaktäriseras inte bara av olika beteenden, väntan har också emotionella dimensioner (Ehn & Löfgren 2010). Vid mina första besök på brandstationen karaktäriserades väntan på larm av nervositet, av att ständigt sitta som på nålar och vänta på att någonting hemskt skall hända. Efter att ha spenderat några arbetspass med brandmännen, och efter att ha deltagit vid ett antal utryckningar, har jag kommit att avdramatisera denna väntan och möter den med ett annat slags lugn.

Väntan på larm är alltså en speciell väntan där brandmännen ständigt skall vara beredda att rycka ut, utan att veta när heller hur lång väntan kommer att vara.

Brandmän i arbete. Illustration ur Malmö Brandkår 1894–1984. Malmö 1984.

Utan förvarning, och utan att ha en aning om när, så avbryts denna väntan av ett larm.

Jag sitter ensam i fikarummet och läser. En av brandmännen kommer till köket, han tar sig ett glas vatten att dricka. Plötsligt hör jag den datoriserade kvinnorösten som annonserar ut larm: "litet larm, svår belägenhet, skogsparken". Vad betyder det? Jag förstår inte. Larmet säger mig verkligen ingenting och jag är till och med osäker på huruvida det är ett larm eller inte. Det låter så odramatiskt och monotont med den datorprogrammerade röst som annonserar ut larmen. I hopp om förtydligande tittar jag på skärmen som finns i fikarummet, skärmen där information om larmen kommer upp. Informa-

tionen på skärmen är, för mig, lika bristfällig som den information som nyss gick ut i högtalaren. På skärmen står det: "litet larm, svår belägenhet, skogsparken." Med en undrande min tittar jag på brandmannen som står i köket. "Jo då, det är ett larm", svarar han som om han förstått mitt sökande efter förtydligande. Så jag reser mig upp, lämnar min väska men tar med mig mitt svarta anteckningsblock och skyndar mig ner mot omklädningsrummet och garaget.

På en ny arbetsplats eller i en kontext som är ny för forskaren kan det ta tid att förstå det språk som används, men i en pågående läroprocess lär jag mig så småningom att tolka de olika larmen, och många gånger

får jag ta brandmännen till hjälp. Det handlar om kortfattad information, effektiva larm och termer vars betydelse jag ännu inte förstår. Det kan även handla om att hitta till rätt brandbil när brandmännen hänvisar mig antingen till "101:an" eller "102:an". På ett liknande sätt lär jag mig även att anpassa mitt eget språk och att prata med brandmän på brandmäns vis. Här handlar det lika mycket om vilka ord som används som hur och om vad vi samtalar. På brandstationen samtalas det till exempel inte om olika olyckor, vi talar om olyckor som olika "larm". Bell (1999) har beskrivit hur det för en kvinnlig forskare många gånger är svårt att ta del av både manliga miljöer och manliga samtal, något som blir tydligt även på brandstationen. Att brandstationen är en manlig miljö påverkar inte bara vilka som tar ordet och initierar samtal (läs: brandmännen), det påverkar även valet av samtalsämnen. När det inte pratas jobb så handlar det oftast om träning, bilar eller byggnadsarbete. Hur tar jag på ett naturligt sätt del av ett sådant samtal?

PÅ OLYCKSPLATSEN:

EN FORSKARE I RÄDDNINGSJACKA

Olycksplatsen karaktäriseras av och kretsar kring en specifik situation, närmare bestämt den olycka som har inträffat. Den fysiska och sociala omgivningen varierar beroende på om det är en trafikolycka eller en skogsbrand som står i centrum, på så vis är det svårt att hitta olycksplatser som liknar eller påminner om varandra. Varje ny olycka är en unik situation på samma sätt som varje ny olycksplats är en unik plats. Det finns dock gemensamma nämnare på de olika olycksplatserna, bland annat i form av institutionell miljö

(Gustafsson 2001) och materiell kultur (O'Toole & Were 2008). På så vis kan olycksplatserna sägas vara olika men ändå lika.

Den institutionella miljön på olycksplatsen karaktäriseras av att det är brandmännens arbetsplats, det är de som har legitimiteten och vanan att hantera situationen. Arbetsuppgifterna och prioriteringarna är ofta de samma: att rädda liv eller egendom. Den materiella kulturen på olycksplatsen utgörs i sin tur av objekt som brandbilar, brandslangar, stegar och uniformer.

En materiell kultur gör det möjligt att analysera sociala fenomen så som identitet och tillhörighet (O'Toole & Were 2008). Brandmäns, polisers och ambulanssjukvårdares uniformer är av avgörande betydelse för den materiella kulturen på olycksplatsen. Hur människor presenterar sig själva genom bland annat klädval är ett vanligt uttryck för identitet och tillhörighet och det är en självpresentation som även påverkar möten med och relationer till andra människor. Som ett steg i mitt identitetsskapande på fältet har jag valt att klä mig på ett sätt som liknar brandmännen när jag befinner mig på olycksplatsen. På överkroppen har jag en orange räddningsjacka, resten av kroppen är klädd i mina vanliga kläder: en randig mössa, svarta överdragsbyxor och ett par kängor. Räddningsjackan är av den sorten som brandelevantarna har på sig när de deltar vid övningar. På så vis skiljer jag mig från resten av brandmännen, som har svarta jackor med texten "Räddningstjänst" på ryggen, men visar ändå att jag har en tillhörighet med organisationen. Räddningsjackan innebär att jag får en tillhörighet på olycksplatsen. Med jackan på mig känner jag mig tryggare i min identitet och tillhörighet på olycksplatsen, den legiti-

merar min närvaro och jag känner mig lite mindre "i vägen".

Olycksplatsen är fältstudiens mest centrala plats. Det är här jag får möjlighet att studera de möten som äger rum mellan hjälpare och blåljusrepresentanter. Olyckor inträffar många gånger i offentliga sammanhang, på trafikerade vägar eller platser så som parker och friluftsområden. Många olycksplatser kan därför liknas vid offentliga platser som vem som helst har tillgång till. Att som forskare vara där i sällskap med brandmännen och bära en orange räddningsjacka signalerar däremot att jag faktiskt inte är "vem som helst", jag har en tillhörighet till brandmännen. Dessa signaler går ut till drabbade, hjälpare, ambulanssjukvårdare och poliser. Det innebär bland annat att polisen inte dirigerar mig till andra sidan avspärningen, vilket de hade gjort om jag inte hade haft min räddningsjacka på mig. Genom att bära en räddningsjacka tillåts jag på så vis vara nära och får möjlighet att studera även det som utspelar sig innanför avgränsningens ramar. Att klä mig på ett sätt som liknar brandmännen innebär därför att jag utövar en form av intrycksstyrning (jfr Goffman 1959) över de män-

niskor som jag möter på olycksplatsen. En intrycksstyrning som inte bara påverkar de relationer som skapas på fältet, den påverkar även vad som blir möjligt för forskaren att studera (Bell 1999).

Det är inte ovanligt att intrycksstyrningar av det här slaget används av forskare med syfte att skapa tillhörighet på forskningsfältet (Bell 1999, Hammersley & Atkinson 2007, Van Maanen 1991). Det kan till exempel handla om att forskaren använder intrycksstyrning som en medveten strategi för att skapa en roll inom den organisation, eller på den arbetsplats, som hon studerar (Bell 1999, Van Maanen 1991). Många gånger förknippas sådana intrycksstyrningar med dolda observationer, men att som forskare ge uttryck av att tillhöra en grupp kan vara av betydelse även inom öppna fältstudier (Hammersley & Atkinson 2007). Det är många gånger meningsfullt att skapa en tillhörighet till den grupp som studeras, utan att för den delen uppge sig för att vara fullskalig medlem, eller dölja sin faktiska identitet. Dold eller inte så finns det fortfarande en fara i att driva en sådan intrycksstyrning för långt. En allt för nära relation med de anställda kan innebära att

En forskare i räddningsjacka, placerad snett bakom brandbilen för att följa kommunikationen mellan de inblandade och räddningsledaren. Länstidningen, Östersund, 19 mars 2010. Foto: Håkan Luthman.

forskaren blir funktionellt involverad i den verksamhet hon studerar (Bell 1999). På olycksplatsen faller rimligheten i att delta i brandmännens verksamhet, både av praktiska och etiska skäl. Jag är de facto ingen brandman och bör eller kan rimligtvis inte agera som en sådan i ett skarpt läge.

Van Maanen (1991) har beskrivit hur han i sin studie bland poliser, genom att klä sig på ett polisliknande sätt, ofta blivit misstagen för att vara en högt uppsatt polisofficer. På ett liknande sätt kan räddningsjackan fungera som en auktoritetsymbol i mötet med människor på olycksplatsen. Den kan invagga en falsk trygghet där de drabbade eller inblandade vänder sig till mig för hjälp eftersom jag i deras ögon är klädd som en brandman:

Så snart ambulanssjukvårdarna har lämnat olycksplatsen vänder sig räddningsledaren direkt till de inblandade. Han känner en av de inblandade kvinnorna så han börjar med att hälsa och krama om henne. Han frågar vad det är som har hänt och kvinnan som han känner svarar att: "Hon körde in i mig". Jag tar rygg på räddningsledaren för att följa kommunikationen. Den andra kvinnan vänder sig till mig och frågar om vi har några papper som de ska fylla i. Jag blir lite ställd av att hon tar kontakt med mig, att hon tror att jag är en av brandmännen, och svarar snabbt att jag inte vet det och att hon får fråga någon av brandmännen om detta. Vi står kvar bredvid varandra medan räddningsledaren pratar med den andra kvinnan.

I BRANDBILEN:

EN PLATS FÖR NÄRHET OCH REFLEKTION

Möjligheten att följa uttryckningen från det att larmet går på brandstationen till dess att vi når olycksplatsen innebär att jag redan i brandbilen på väg ut till olycksplatsen kan börja ana vad vi kommer att mötas av. Till viss del fungerar utlarm-

ningen som en förberedelse, både för mig och för resten av brandmännen. Brandbilen är även en viktig plats när det handlar om att ta del av information om olyckan i efterhand. Vid större olyckor kan det vara svårt för mig att "fånga allt", det kan därför vara värdefullt att i efterhand ha möjligheten att fråga brandmännen om vad som hände på andra platser, när mina ögon och öron inte räckte till.

Brandbilen är på flera sätt en ovanlig plats. Utifrån antagandet att en plats gränser kan vara så väl statiska som elastiska (Gieryn 2000), så är brandbilen ett exempel på en plats vars gränser är elastiska. Brandbilen är en plats i rörelse, på väg till eller på väg från en olycksplats. Vid larm så utgår alltid två brandbilar från stationen: 101:an och 102:an. I 101:an ryms den större delen av styrkan, i 102:an finns det endast plats för två personer. Rutinerna har blivit sådana att jag åker i 102:an tillsammans med den brandman som kör.

Situationen i brandbilen karaktäriseras av en närhet mellan mig och brandmannen som kör, en närhet som snarare beror på att vi bara är två i bilen än på platsens karaktär. Så fort bilen börjar rulla så börjar vi även samtala om vad det är för slags olycka vi är på väg till och framför allt, *vart* vi är på väg. Radiokommunikationen med SOS alarm och med brandmännen i den andra bilen är många gånger brusande och knastrande och kan därför vara svår att tolka och förstå. Det är inte ovanligt att vi tillsammans sitter och försöker tolka informationen: "Visst sa de korsningen mellan Fältvägen och Tallgatan?", eller "Var det på första eller andra våningen i Konsumhuset som det brann?" I brandbilen blir jag plötsligt delaktig i uttryckningen, när det gäller att tolka knastriga vägbeskrivningar över radion så behöver

man inte vara brandman. Där kan även en sociolog vara till hjälp.

Den konversation och empiriinsamling som sker i brandbilen kan liknas vid det som Kusenbach (2003) kallar för "go-along method", eller kanske till och med som en utveckling av detta: "ride-along method". En sådan teknik innebär att forskaren följer sina konversanter i deras vardag och genom att observera och ställa frågor utforskar deras upplevelser av och interaktionsmönster med deras fysiska och sociala omgivning. En "go-along" ansats i fältarbetet innebär att forskaren kan använda två starka metoder samtidigt: intervjuer och observationer. Att göra intervjuer under observationstillfällena innebär också att forskaren kan ta del av konversanternas tolkningar istället för att nöja sig med att applicera sina egna tolkningar på det som har observerats.

Kusenbach (2003) använder metoden genom att ta promenader med sina informanter genom det boendeområde som hon studerar, liknande studier har gjorts av Bäckman (2009) som har liknat metoden vid "resonerande promenader" och ett sätt att få tillgång till "andras ögon". Jag använder mig av metoden i direkt anslutning till olycksplatsen, nämligen i brandbilen på väg till och från olycksplatsen. Dessa ride-alongs äger rum inför och efter varje olycka och varar olika länge beroende på avståndet mellan brandstationen och olycksplatsen. Jag åker ensam med en brandman och det är konversationen mellan oss som utgör empirin. Vilken brandman jag åker med och således samtalat med varierar beroende på körschema. I brandbilen på väg tillbaka till brandstationen så erbjuds jag en möjlighet att ta del av brandmannens tolkningar av det som hände på olycksplatsen, och att få respons på mina egna:

Jag åker tillsammans med Kent i bilen som fraktar skotern. Jag sitter och funderar på vad jag har sett och hört nere på olycksplatsen. Jag funderar på det här med "att inte vara i vägen" som har varit återkommande i både intervjuer och observationer. Det vore intressant att få höra Kents upplevelse av fenomenet, så jag berättar att jag tycker det är intressant, det här med "att inte vara i vägen".

"Ja, det finns ju verkligen både och", börjar han. "Det finns ju de som är duktiga och vet vad de håller på med och de håller sig ju oftast undan när vi kommer. Sedan finns det de som skall lägga sig i. De lägger sig i vad vi gör och hur vi ska göra vissa saker". Han är märkbart irriterad på den senare sorten. "Ungefär som gamla gubbar som ställer sig vid byggarbetsplatser och säger åt snickarna hur de ska snickra på bästa sätt?", frågar jag för att försöka förtydliga på vilket sätt folk lägger sig i. "Ja, precis så", svarar Kent.

Min uppfattning av att människor på olycksplatsen är måna om att inte vara i vägen delas alltså inte riktigt av Kent. Hans upplevelser tycks snarare präglas av människor som faktiskt är i vägen och till besvär, samtidigt som han medger att det finns ju "både och". Dialogen ovan visar hur Kent är just konversant snarare än informant, när vi tillsammans diskuterar och jämför våra erfarenheter av mötet med hjälpare på olycksplatsen. På så vis är det här exemplet på "ride-along" som metod även ett lysande exempel på växelspelet mellan forskare och konversant, hur båda påverkar varandra och att den färdiga texten är en gemensam produkt (Ehn & Klein 1994).

OM FORSKARROLLENS PLATSBUNDENHET

Identitetsskapandet äger alltid rum *någonstans* (Bäckman 2006) samtidigt som olika kategorier av deltagare och olika

Trafikolycka på riksväg 40. Illustration ur Malmö Brandkår 1894–1984. Malmö 1984.

kontexter kräver olika roller av forskaren (Hammersley & Atkinson 2007). Jag har här försökt beskriva hur en forskares identitet varierar på fältstudiens olika platser. Tillhörighet och delaktighet på fältet är centralt för en forskares identitet, olika platser och olika situationer skapar dock olika förutsättningar för sådan tillhörighet och delaktighet.

Inom fältstudien finns det egentligen inget specifikt syfte för mig att delta i brandmännens arbete. Men genom att befinna sig på fältet så är tillhörighet och delaktighet något som varje forskare måste förhålla sig till. För mig så har delaktigheten visat sig vara sammankopplad med olika platser, där graden av delaktighet är som störst i fältstudiens mer perifera platser: brandstationen och brandbilen,

och som minst på olycksplatsen, vilket egentligen är fältstudiens mest centrala plats. På olycksplatsen inträder jag fullständigt i min roll som observatör när jag följer brandmännen och det som händer på olycksplatsen.

Om vi går vidare från delaktighet till tillhörighet så är det framför allt på brandstationen som grunderna för min tillhörighet med resten av brandmännen skapas. I väntan på larm finns det utrymme för vardagliga samtal och sociala aktiviteter tillsammans med brandmännen och det är framför allt på brandstationen som de sociala kontakterna skapas. Jag är däremot inte särskilt delaktig i brandmännens arbete på brandstationen. När brandmännen är upptagna med materialvård och annat arbete på stationen

så arbetar jag med mitt i brandstationens fikarum.

Färden i brandbilen, till och från olycksplatsen, erbjuder däremot ett tillfälle av både delaktighet och tillhörighet. Tillsammans med den brandman jag åker med tolkar vi larm och vägbeskrivningar, vi samtalar nästan som arbetskamrater och för en stund så känner jag mig som en brandman.

Situationen på olycksplatsen gör det varken möjligt eller lämpligt att för mig som forskare delta i brandmännens arbete. Samtidigt är det ett tillfälle där jag behöver träda in helt och fullt i min observatörsroll för att studera de möten som äger rum där. På olycksplatsen blir det tydligt hur materiella objekt kan fungera som identitetsmarkörer och, i mitt fall, skapa en känsla av tillhörighet. Att jag som forskare valt att klä mig på ett sätt som liknar brandmännen påverkar inte bara min egen känsla av tillhörighet, det påverkar även hur andra tolkar min närvaro.

Möjligheten att delta på olycksplatsen styrs även av sociala faktorer kopplade till platsen. Olycksplatsen präglas av en särskild institutionell miljö som innebär att det är blåljusmyndigheterna som kontrollerar situationen. Kopplat till denna kontroll finns till exempel gränsdragningar i form av tydliga avgränsningar och trafikdirigering samt en legitimitet som gör det möjligt för bland annat brandmännen att faktiskt kontrollera situationen. Kanske är det med utgångspunkt i denna institutionella miljö som vi kan förstå den känsla av att "vara i vägen" som hjälparnas, så väl som mina egna, erfarenheter vittnar om?

I diskussionen kring delaktighet och tillhörighet finns även utrymme för dess motsats: utanförskapet. Som en ung kvinna och forskare i en grupp med brandmän är det inte särskilt svårt att känna sig

utanför. Mina "avvikande" karaktärsdrag underlättar inte möjligheterna att skapa en tillhörighet till brandmännen, men det finns strategier för att hantera ett sådant utanförskap. Sådana strategier kan vara av social karaktär, genom en forskares tappra försök att delta i gemenskapen på brandstationen. I väntan på larm så blir placeringen viktig, jag sitter vanligtvis i fikarummet och arbetar för att i så hög utsträckning som möjligt kunna utbyta några ord med de brandmän som kommer dit. En annan strategi är att försöka ta del av de "manliga konversationerna" genom att plocka fram de få bilkunskaperna eller namn på hockeyspelare som trots allt finns där någonstans. Om dessa strategier är av mer social karaktär, med syfte att vara en del i brandmännens gemenskap, så finns det andra strategier som kan kopplas till tillhörigheten på fältet. Att bära en räddningsjacka på olycksplatsen har visat sig vara en viktig sådan strategi. Jackan ger mig ett företräde på olycksplatsen och gör det möjligt för mig att studera situationer som jag utan jacka inte hade haft tillgång till. Med hjälp av jackan signalerar jag att jag är en av brandmännen, något som påverkar hur andra människor på olycksplatsen uppfattar mig, men även hur jag uppfattar min egen roll. Med räddningsjacka på mig känner jag mig lite mindre i vägen.

NOTER

- ¹ Namn på personer och specifika platser är ändrade för att garantera anonymitet.

REFERENSER

- Arvastson, Gösta & Ehn, Billy, 2009. "Observationens dynamik", i Arvastson, Gösta & Ehn,

- Billy, (red.), *Etnografiska observationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Bell, Emma, 1999. "The negotiation of a working role in organizational ethnography", in *International Journal of Social Research Methodology*, 2:17–37.
- Bäckman, Maria, 2009. "Se med andras ögon", i Arvastson, Gösta & Ehn, Billy, (red.), *Etnografiska observationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Czarniawska, Barbara, 2007. *Shadowing and Other Techniques for Doing Fieldwork in Modern Societies*. Lund: Liber.
- Davies, Charlotte, 1999. *Reflexive Ethnography: A guide to Researching Self and Others*. London: Routledge.
- Ehn, Billy, & Klein, Barbro, 1994. *Från erfarenhet till text: Om kulturvetenskaplig reflexivitet*. Stockholm: Carlssons.
- Ehn, Billy, & Löfgren, Orvar, 2010. *The Secret World of Doing Nothing*. Berkeley: University of California Press.
- Gieryn, Thomas, 2000. "A space for place in sociology", in *Annual Review of Sociology*, 19:463–496.
- Goffman, Erving, 1959. *Jaget och maskerna: En studie i vardagslivets dramatik*. Stockholm: Prisma.
- Gustafson, Per, 2001. "Meanings of place: Everyday experience and theoretical conceptualizations", in *Journal of Environmental Psychology*, 21:5–16.
- Hammersley, Martyn, & Atkinson, Paul, 2007. *Ethnography. Principle in Practice*. London: Routledge.
- Kusenbach, Margarethe, 2003. "Street Phenomenology: The go-along as ethnographic research tool", in *Ethnography*, 4:455–485.
- O'Toole, Paddy, & Were, Prisca, 2008. "Observing places: using space and material culture in qualitative research", in *Qualitative Research*, 5:616–634.
- Van Maanen, John, 1991. "Playing back the tape: Early days in the field", in Shaffir, William &

Stebbins, Robert (eds), *Experiencing Fieldwork: An Inside View of Qualitative Research*. Newbury Park, CA: Sage.

SUMMARY

*A researcher in rescue jacket
On place bound identity
(En forskare i räddningsjacka
Om forskarrollens platsbundenhet)*

In this article the author reflects upon her field study where she follows a group of firefighters in their work. The purpose of her research is to study the interaction between the public and the professionals, such as firefighters, police and medics, at the incident site. However, when following the firefighters three different places become central to the study: the fire station, the incident site and the fire engine. Being on these different places does not only affect what the researcher is able to observe, it also affects the role of the researcher, especially when it comes to inclusion and participation. In trying to increase her sense of belonging on the field the researcher uses different strategies, where the most significant one is to dress in a way that is similar to the firefighters. By wearing a rescue jacket at the incident site the researcher is practicing an impression management that does not only legitimize her presence at the site, the jacket also makes it possible to practice field work in a way that would not have been possible without it.

Keywords: fire and rescue service, inclusion, impression management, participation.

Linda Eliasson, Sociology, Department of Social Sciences, Mid Sweden University, Östersund, Sweden.